

VIRSBO KYRKA

Virso 2:3, Ramnäs församling, Surahammars kommun, Västmanlands län

Digitalfotografi Rolf Hammarskiöld

BESKRIVNING

Kyrkomiljön

Virsbo bruk ligger vid Virsbosjön/Strömsholms kanal i norra delen av Ramnäs socken. I bruksmiljön finns byggnader alltifrån 1600-talet, fast 1900-talets bebyggelse dominerar. Mest särprägel skänker herrgården med omgivande park, arbetarbostäder och bruksmagasin. Området är klassat som riksintresse för kulturmiljövården.

Kyrkoanläggningen

Kyrkogården anlades 1920 på en barrskogsbevuxen rullstensås. Vid en utvidgning mot norr 1940-45 fick området sitt nuvarande utseende. Ytorna är gräsbevuxna och gångarna asfalterade. Häckar utgör yttre avgränsning. Gravvårdarna har reglerad höjd och är anlagda i långa rader utmed åsen. På östra sidan finns ett f d bårhus - idag förråd - byggt 1937 med tegelmurade väggar, slammade fasader och brant sluttande sadeltak.

Digitalfotografier Rolf Hammarskiöld

Kyrkan är till följd av topografin orienterad i nord-sydlig riktning, med koret i norr. Mot väster finns ett begravningskapell utbyggt, mot norr är ett gravkapell. Sockeln består av kvaderhuggna stenblock och väggarna av tegel. Fasadputsen är en ljus slamning, medvetet tunn för att murverken ska avteckna sig. På gavelröstena sitter brun panel. Fönsteröppningarna är långsmala med målade fönstersnickerier. Fönstrens yttre bågar avdelas med mittpost och har rutor av planglas. I huvudingången på södra gaveln sitter en pardörr klädd med mörk panel. Kyrkan har ett brant sadeltak täckt med 1-kupigt tegel.

Kyrkans norra sida; I den smalare delen närmast i bild finns ett gravkapell, utbyggt 1984 med exteriören helt underordnad den befintliga byggnaden - Digitalfotografi Rolf Hammarskiöld

Kyrkorummet ger ett rustikt intryck. På väggarna har slagits en puts med grovt kvastad struktur, avfärgad i grå nyans. Nedtill löper en hög fotlist i samma färg. Golvet utgörs av mörkt fernissade furubräder. Taket är platt, av trä med synliga bjälkar som har gouachemålning i grått och ljusblått. Fönstersmygarna är dekorerade i samma stil. I fönstrens inre bågar sitter små rutor av blyinfattat, färgat nyantikglas. Bänkraderna är öppna, dekorerade med blomschabloner. Koret upptas av en kvartscirkelformig, genombruten altarring och en altarprydnad från 1750-talet som ursprungligen tillhört en slottskyrka i Böhmen. För predikan används ambo, tillverkad vid brukets snickarverkstad efter Lars-Johan Lehming's ritningar.

Gravkapellets lilla altare har ett epitafium från södra Tyskland. Digitalfotografier Rolf Hammarskiöld

I en korsarm mot väster finns ett sidokapell avsett för begravningsgudstjänster. Här ligger tegelgolv, men annars går interiören i samma stil som övriga kyrkorummet. Väster om koret är en modernt inredd sakristia.

Kort historik

Sedan Virsbo bruks kyrkogård invigts år 1920 aviserade brukets dåvarande ägare Herman Lagercrantz att han där ville uppföra ett gravkor åt sig och sin familj. Ärkebiskop Söderblom föreslog honom att istället anslå medel till byggande av en ekumenisk kyrka, vilket hörsammades. Bygget pågick 1935-37.

Kyrkan som invigdes den 8/8 1937 hade grundmurar och sockel av natursten från den raserade hyttan i Trummelsberg. Väggarna murades med tegel, slammades och avfärgades i en ljus nyans. Gavelrösternas paneler var från början målade med en ljusgrå oljefärg. Sadeltaket täcktes med 1-kupiga lertegelpannor. Ingångsdörren i söder dekorerades med smide av K V Stockselius, på den tiden brukets skickligaste smed. I en utbyggnad mot väster inrymdes ett begravningskapell, med kolumbarium för släkten Lagercrantz.

Kyrkans gavelrösten var målade med ljusgrå oljefärg fram till 1974, då de målades med tjärbrun färg som överensstämmer med klockstapeln. Annars är sig kyrkan tämligen lik sedan den byggdes 1937 – digitalfotografi Rolf Hammarskiöld

Arkitekt Lars-Johan Lehming utformade det ganska rustika kyrkorummet, med grovt rappade väggar och trätak med synliga bjälkar. För målningarna i barockinspirerad stil svarade konstnären Axel Hörlin. Altartavlan som ursprungligen tillhört ett slottskapell i Böhmen hade inköpts av Herman Lagercrantz.

Kyrkan har sedan den byggdes genomgått måttliga förändringar; Vid yttre renovering 1974 blev de förut ljusa panelerna på gavelrösterna målade i en tjärbrun ton. Ett gravkapell med likadan exteriör som övriga kyrkan blev 1984 vidbyggt på norra gaveln.

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

Bygandet av Virsbo kyrka 1935-37 initierades och bekostades till stor del av Herman Lagercrantz, Virsbo bruks dåvarande innehavare. Kyrkan är därför i hög grad uttryck för en enskild persons tankar och vilja. Stilmässigt återspeglar byggnaden knappast 1930-talets rådande ideal, utan en betydligt äldre tids. Till det yttre har uppenbarligen medeltidens kyrkor tjänat som förlaga, medan interiören snarast för tankarna till senbarocken. Kanske har det införskaffade 1750-talsaltaret från Böhmen verkat styrande på utformningen. Kyrkan är ovanlig i sitt slag och därtill bevarad i tämligen ursprungligt skick.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- Virsbo kyrka från 1937, byggd i en starkt historiserande stil, är i allt väsentligt bevarad i ursprungligt skick.
- Exteriördetaljer av särskilt värde för byggnadens karaktär är den tunna putsslamningen, de små blyinfattade fönstren och yttertaketets 1-kupiga tegelpannor.
- Av särskilt värde för kyrkorummets karaktär är inredningssnickerier, dekorationsmålningarna och altarpopsatsen.
- Kyrkogårdens äldre bårhus uppfördes av en lokal byggmästare som vid samma tid uppförde ett likadant i Ramnäs. Det är därmed av lokalhistoriskt värde.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Virso bruks arkiv (VB):

- Förteckning över lösöre i brandförsäkring 1937
- Handlingar angående kyrkogården 1940-45
- Protokoll fört vid besiktning av Virso brukskyrka den 6/8 1974

Västerås stifts arkiv (VS):

- Västerås domkapitel E IV b; 87, visitation den 22-24/8-1930

Litteratur

Ahlberg, Hakon och Björklund, Staffan: Västmanlands kyrkor i ord och bild - Förlag: Staffan Björklund 2000

Berggren, Bonzo: Kyrkorna i Västmanlands län, en presentation i text och bild över samtliga kyrkor tillhörande Svenska kyrkan/utgiven av Västmanlands nyheter - Västerås 1982

Wigardt, Gösta: En ekumenisk helgedom – Virso nya kyrka/*Julbok för Västerås stift 1937, årgång 32, s 191-198/*

Virso kyrka, informationsblad, sammanställt 2002 av Bengt Antonsson, utgivet av Ramnäs församling

Övriga uppgifter

Inventeringsperiod: 2005-08

Fältinventering: Rolf Hammarskiöld, Västerås stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Rolf Hammarskiöld, efter samråd med referensgrupp utsedd av Västerås stift

Rapportsammanställning: Rolf Hammarskiöld, Västerås stift

Färdigställd: 2005-10-25

Sammanställning av viktiga händelser för kyrkan, relaterade till källor

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1920	Nybyggnad – begravningsplats	Kyrkogården i Virsbo anlades och bekostades av bruksledningen i Virsbo. Invigningen förrättades av domprost Fåhraeus den 30/8 1920. De första tio åren saknades allmänna bestämmelser för gravarnas vård, vilket fick till följd att många sandkullar i växlande storlek anlades.		VS: E IV b; 87, visitation den 22-24/8-1930
1924-25	Nybyggnad – klockstapel	Klockstapel uppfördes mitt på kyrkogården, ungefär där kyrkans kor idag är beläget. Klockan ritades av prins Eugen (nära vän till Herman Lagercrantz på Virsbo bruk)		Ahlberg, s 284 Virsbo kyrka, informationsblad
1936	Flyttning	Klockstapeln flyttades till sin nuvarande plats, på kyrkogårdens västra sluttning		Virsbo kyrka, informationsblad
1935-37	Nybyggnad – kyrkan i sin helhet	En ekumenisk kyrka uppfördes, bekostad av envoyé Herman Lagercrantz på Virsbo bruk. Kyrkan ägdes av Virsbo Bruks Ab fram till 1975. Granitgrunden och sockeln murades av sten från Trummelsbergs hytta Väggarna murades av tegel och blev utvändigt slammade och ljus kalkavfärgade Gavelröstena kläddes med panel som målades med ljusgrå oljefärg. Sadeltaket täcktes med 1-kupiga lertegelpannor. Mot väster blev ett gravkor med kolumbarium utbyggt för släkten Lagercrantz. Ingångsdörren i väster dekorerades med smide Kyrkorummets väggar rappades Taket gjordes i trä med synliga bjälkar Altartavlan tillhörde ursprungligen ett slottskapell i Böhmen. Den inköptes av Herman Lagercrantz Bänkarna tillverkades av snickeriet i Ängelsberg Kyrkan invigdes söndagen den 8/8 1937 Tak, väggar och bänkar dekorerades i samma stil	Arkitekterna Lars Johan Lehming (interiör) Erik Hahr (exteriör) Byggmästare Axel Augustsson, Virsbo Stenhuggare Karl Söderberg, Virsbo Konstnär Axel Hörlin (målningar) K V Stockselius (smide)	VB: Byggekostnader redovisade i förteckning till brandförsäkring 1937 Wigardt, s 191-198 VLT 1937-07-31
1937	Nybyggnad	Bårhuset murades av tegel och putsades, sadeltak täcktes med 2-kupiga tegelpannor. Till det yttre överensstämde det med bårhuset i Ramnäs. I fönstren sattes katedralglas.	Byggmästare Axel Augustsson, Virsbo	RF: Bygghandling VS: E V a; 6, ämbetsberättelse 1937-43
1940-45	Ändring – begravningsplats	Kyrkogården utvidgades mot norr. Befintliga gravkvarter förlängdes mot söder. Den centrala gången krymptes till sin bredd. Gräsmattor planterades över stora ytor		VB: Handlingar angående kyrkogården
1974	Vård/underhåll – exteriör och interiör	Fasadernas slamning lagades De panelklädda röstena målades i samma bruna ton som den tjärade klockstapeln Invändigt lagades väggarnas rapping		VB: Protokoll fört vid besiktning av Virsbo brukskyrka den 6/8 1974
1976		Kyrkan överlämnades till Ramnäs församling den andra söndagen i advent 1976, i närvaro av Biskop Arne Palmqvist.		Virsbo kyrka, informationsblad

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1984	Tillbyggnad	Kyrkan förlängdes med en smalare utbyggnad mot norr, i vilken ett nytt gravkapell inrymdes. Fasader och fönster utformades likadant som på den befintliga kyrkan. (det gamla gravkapellet på kyrkogårdens östra sida var sedan länge omvandlat till redskapsbod)		VLT 1984-12-15 Virso kyrka, informationsblad
2005- 2006	Vård/underhåll	Vård- och underhållsplan upprättades för Virso kyrka	Svensk Klimatstyrning AB	